

¹ Єфимчук Галина Олегівна, аспірант, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Анотація. У статті розглядається структура лінгвокультурного концепту ARROGANCE. Актуальність проблеми обґрунтовується необхідністю детального вивчення концепту в англійській концептосфері, що неможливо без врахування його складових компонентів. Оскільки на сьогоднішній день існують різні підходи до визначення структури концептів, у статті згадуються та порівнюються основні з них. Зокрема, розглядаються підходи до вивчення структури концептів, запропоновані лінгвістами І. А. Карасиком, І. А. Стерніним, Ю. С. Степановим, В. В. Колесовим, Г. Г. Слишкіним. Базуючись на положенні про те, що концепт як складова концептуальної системи виражається семантичними структурами різного рівня, усі підходи дозволяють виділити декілька шарів структури концепту. У структурі концепту ARROGANCE, таким чином, було виділено етимологічний, асоціативний, понятійний, образний компоненти. Кожен з них описується у статті більш детально, із зверненням до прикладів вербальної репрезентації концепту в англійській мовній спільноті. Прослідковується етимологічне походження ключового репрезентанту концепту. Пропонується підхід до вивчення асоціативного поля концепту, який вимагає більш детального дослідження. Визначається понятійний компонент, при чому наводиться словникове тлумачення основної лексеми, а також виділяється семантичне ядро та периферійні зони. Це допомагає встановити ознаки концепту, що є загальноприйнятими для представників різних мовних спільнот. Особлива увага звертається на образний компонент. Зокрема, наводяться приклади концептуальних метафор, які реалізують явище зверхності у дискурсі. Історичний рівень структури концепту ARROGANCE розглядається за допомогою прикладів фразеологічних одиниць, у яких відображений діахронічний розвиток поняття зверхності. На основі проведеного аналізу всіх складових структури концепту робляться висновки щодо подальших перспектив дослідження.

Ключові слова: концепт, лінгвоконцепт, структура концепту, концептуальна метафора, концептосфера

Дослідження лінгвокультурних концептів виходять на перший план у сучасній когнітивній лінгвістиці. Це пояснюється підвищеним інтересом вчених до особливостей репрезентації національних концептосфер у мові. Оскільки концепти є багатовимірними утвореннями, то їх детальне дослідження неможливе без врахування усіх складових компонентів, тобто аналізу структури. Це зумовило існування на сьогоднішній день різних підходів до визначення структури концепту. Всі вони базуються на положенні про те, що концепт як складова концептуальної системи виражається семантичними структурами різного рівня складності та абстрактності, має вияви у лексичній системі мови. Проблемою структури концепту займалися багато лінгвістів, серед яких варто виділити праці І. А. Карасика, І. А. Стерніна, Ю. С. Степанова, В. В. Колесова, Г. Г. Слишкіна.

У статті ми розглянемо структуру лінгвокультурного концепту ARROGANCE. На сьогоднішній день цей концепт є актуальним, оскільки не виступав самостійним об'єктом дослідження. Для вивчення особливостей репрезентації концепту ARROGANCE в англійській концептосфері, існує потреба в аналізі основних компонентів, що входять в його структуру.

Спершу, звернімо увагу на деякі основні підходи до визначення структури концепту. Згідно з трактуванням Ю. С. Степанова концепт має багатшарову структуру, в якій можна виділити основну ознаку концепта, в якій він існує для

всіх носіїв даної мови, та додаткові, «пасивні» ознаки, які є неактуальними, історичними, актуалізуються при спілкуванні окремих соціальних груп. Також вчений виділяє третій шар – буквальный зміст або внутрішню форму концепта, яка відбивається у зовнішній словесній формі. Тобто, структура концепту розглядається в процесі діахронічного розвитку. [1]

Г. Г. Слишкін запропонував асоціативну модель концепту. У структурі концепту виділено чотири зони, з яких основними є інтразона та екстразона. Інтразона включає основні характерні ознаки концепту, в той час як в екстразоні входять метафоричні, переносні значення [4].

Польова модель концепту була запропонована І. А. Стерніним. Згідно з нею, концепт має багаторівневу організацію, яку можна виявити в процесі аналізу мовних засобів його репрезентації. Таким чином, до ядра концепта відносять найбільш конкретні, перинні образи, тоді як периферію складають більш абстрактні ознаки [3]. Таке трактування структури є близьким до попередньо розглянутої асоціативної моделі, оскільки інтразоні Г. Г. Слишкіна можна співвіднести з ядром, а екстразоні – із периферією концепту. При цьому, вчені визнають, що численні концептуальні рівні не є обов'язковими для кожного концепту, проте базовий когнітивний шар завжди присутній.

В. І. Карасик, розглядаючи концепти як духовні цінності, виділяє в їх структурі образно-перцептивний, понятійний та ціннісний компо-

ненти. Образний компонент розуміється як чуттєвий образ, викликаний метафоричними значеннями концепту. Понятійна складова є сукупністю значущих ознак об'єкта чи явища. На оцінну складову впливають, відповідно, оцінки та поведінкові норми мовної спільноти. [2]

Подібною є структура концепту, запропонована С.Г. Воркачовим. Він також виділяє образну, ціннісну та понятійну складові лінгвоконцепту, і додає значущий компонент, який визначається місцем концепту, його номінації, в мовній системі. Значуща складова включає етимологічні та асоціативні характеристики імені концепту, які не враховує у своєму підході В. І. Карасик. Однак, слід зауважити, що зміст значущої складової концепту виводиться з асоціацій його мовної номінації. В той же час, з асоціативних відношень також виводиться понятійна складова концепту. В. І. Карасик вважав, що для концептів понятійний компонент є сукупністю значимих ознак. Сьогодні вчені пропонують включати в понятійну складову домінуючі асоціації, в які вступають лексичні реалізації імені концепту. Проте єдиного чіткого визначення складових понятійного компонента концепту на даний момент не існує [1].

Беручи до уваги вищезгадані підходи, ми пропонуємо розглянути структуру концепту ARROGANCE, а саме етимологічний, асоціативний, понятійний, образний компоненти.

Етимологічна складова концепту виявляється внутрішньою формою слова, що є ключовим репрезентантом концепту. Іменем концепту є в даному випадку лексема *arrogance*, що походить від латинського *arrogantia* зі значенням 'assuming, insolent', *arrogantia* у свою чергу є похідним від латинського слова *arrogare* – 'to claim'. Отже, зважаючи на етимологію, можна стверджувати, що первинно концепт *arrogance* пов'язували з бажанням заявляти про себе, претендувати на певні привілеї за рахунок перебільшення власних якостей. Уже в 14 ст. слово *arrogance* увійшло в англійський словник із значенням самовпевненості, пихатості, набувши більш негативної коннотації.

Асоціативна складова концепту ARROGANCE проявляється у найбільш частотних асоціативних зв'язках, які мають позаконтекстне відношення до концепту. Одним зі способів дослідження даного рівня структури концепту є проведення асоціативного експерименту серед носіїв мови. Асоціації допомагають виявити ознаки концепту еквівалентного рівня узагальнення [5]. Хоча домінуючі асоціації можуть входити у понятійний рівень структури концепту, проте методика виявлення асоціацій імен

концепту не може бути адекватною при встановленні його понятійної складової.

Понятійний компонент концепту базується на дистинктивних ознаках, а також домінуючих асоціативних зв'язках концепту. Понятійна складова зазвичай не носить національно-культурного забарвлення, оскільки співпадає у формулюванні представників різних культур [2]. Oxford Dictionary визначає *arrogance* як якість, що характеризується перебільшеним відчуттям власної вартості чи важливості – 'the quality of having an exaggerated sense of one's own importance or abilities'. Зарозумілість також розуміється як стан людини, яка надмірно гордовита і почуває себе важливішою, ніж інші – 'the state of being unpleasantly proud and behaving as if you are more important or know more than other people' [10]. Таким чином, понятійний компонент розкриває основні ознаки концепту, що роблять його відмінним від інших, близьких за змістом понять. До них належать: надмірність прояву характеристики, перебільшена самооцінка, вищість, перевага по відношенню до інших.

Згідно підходу І.А. Стерніна, можна також представити понятійний компонент концепту ARROGANCE у вигляді польової моделі, виділивши серед мовних номінацій ядро, ближню та дальню периферію. Домінуючим іменем концепту є іменник *arrogance* із значенням зарозумілість, зверхність – feeling of assumption of superiority over others, та похідні лексеми *arrogant*, *arrogantly*, *arrogate*. Іменники приадресної зони визначаються через ядерний іменник та його деривативи: *hubris*, *haughtiness*, *vanity*. Ближню периферію складають номінації концепту, що позначають перебільшену оцінку особистості та егоїзм. В даному семантичному мікропорі наголошується особистісна якість перебільшення власних можливостей: *braggadoci*, *chutzpah*, *disdain*, *pomposity*, *pretention*, *conceit*. Егоїзм, як складова понятійного компоненту ARROGANCE представлений лексемами *ego*, *egotism*, *self-love*, *self-importance*. Дальня периферія складається з групи іменників та їх деривативів об'єднаних ознакою самовпевненості, притаманної концепту ARROGANCE: *assuredness*, *self-confidence*, *presumption*, *nerve*.

Образна складова включає образно-чуттєве уявлення, перцептивні образи, а також комбінацію концептуальних метафор, які виникаються із вербалізації концепту носіями мови [2]. Наведемо для прикладу деякі з них. Зверхність, як особиста якість людини з негативними проявами нерідко прирівнюється до хвороби – *arrogance as a disease*:

Arrogance, pedantry, and dogmatism; the occupational diseases of those who spend their lives directing the intellects of the young [7].

Arrogance is an unhealthy ego in need of repair [9].

Частотною є персоніфікація зарозумілості, надання їй в дискурсі ознак живої особи – *arrogance as a living being*:

Arrogance and snobbism live in adjoining rooms and use a common currency [8].

Arrogance frowns; pride smiles [8].

Цікавою є метафора, що позначає зарозумілість як маскування, своєрідний спосіб захисту від навколишнього світу – *arrogance as disguise*. При цьому, зарозумілість вже не набуває категорично негативного відтінку, а навпаки виправдується авторами, як необхідність індивіда, зумовлена зовнішніми обставинами:

Arrogance is an utterly appropriate weapon to use against a hostile world, a world in which arrogance is feared and respected, even if, like mine, it's only feigned [6].

Arrogance is not strength. Arrogance is just another mask for fear [9].

Usually arrogance is a mask for a lack of confidence [9].

Історична складова лінгвокультурного концепту ARROGANCE включає найбільш значимі ознаки асоціативних компонентів концепту, що ввійшли в його структуру на більш ранніх етапах існування в концептосфері етносу. Історичний рівень найкраще виражений у фразеологізмах на позначення зарозумілості. Раніше причиною, що сприяла виникненню зверхнього ставлення вважався, перш за все, високий соціальний статус. Звідси асоціація з лексемою *high*, що часто зустрічається в ідіомах для вираження концепту ARROGANCE. Як приклад – вираз *get on high hourse* або інші його варіанти *mount on one's high*

hourse, ride a high horse, що передають значення зверхнього ставлення – *an attitude of arrogant superiority*. Фраза набула свого значення через середньовічну звичку осіб з високим положенням з'являтися на публіці на високих породах коней. У 18 столітті фразеологізм *on high hourse* почав застосовуватись до осіб, що хибно відосили себе привілейованих класів та поводитись зверхньо.

Лексема *high* зустрічається також у фразеологізмах *high hat* та *high and mighty*, що є синонімічними та передають значення зверхності, бундючності. Високі капелюхи, як відомо були ознакою належності до елітного прошарку суспільства. Ідіома *high and mighty*, яка виникла у 15 столітті, спочатку носила позитивне значення, приписуючи чесноти людям з владою і високим соціальним становищем. Проте згодом фраза увійшла до загального вжитку з негативною конотацією для позначення концепту ARROGANCE.

Таким чином, можна помітити, що зі збагаченням асоціативної складової концепту новими ознаками, деякі більш ранні значення переходять в історичну складову. При цьому, ціннісні ознаки концепту не елімуються повністю, а можуть актуалізуватись в особливих умовах дискурсу [5].

Отже, аналіз основних компонентів структури концепту ARROGANCE дало можливість виявити його основні дистинктивні ознаки, прослідкувати розвиток значень лексем та фразем, що репрезентують концепт, виділити ряд метафор, що формують образну складову концепту. Подальшу увагу у дослідженні концепту слід приділити асоціативній складовій, оскільки вона відображає особливості актуального функціонування концепту в мовній спільноті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воркачѳ С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт. – М.: Гнозис, 2004. – 236 с.
2. Карасик В. И. Языковая личность: аспекты лингвистики и лингводидактики: сборник научных трудов. – Волгоград: Перемена, 1999. – 195 с.
3. Попова З. Д., Стернин И. А. Интерпретационное поле национального концепта и методы его изучения. // Культура общения и её формирование. Вып. 8. – Воронеж, 2001. – С. 34-56
4. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты: монография. – Волгоград: Перемена, 2004. – 340 с.
5. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. 3-е изд. – М.: Академ. проект, 2004. – 991 с.
6. Bernhard T. Extinction. – New York: Vintage International, 1995. – 320 p.
7. Dictionary.com Quotes // URL: <http://quotes.dictionary.com/>
8. Famous quotes [Електронний ресурс] //URL: <http://www.famousquotes.com/>
9. Notable Quotes [Електронний ресурс] //URL: <http://www.notable-quotes.com>
10. Oxford Advanced Learner's Dictionary. 8th Edition. / Joanna Turnbull. – New York: Oxford University Press, 2011. –1952 p.

Yefymchuk H. O. The Structure of Linguocultural Concept ARROGANCE in English

Abstract: The article deals with the structure of linguocultural concept ARROGANCE. The problem is relevant as there is necessity to study the concept in English conceptual sphere, which is impossible without taking into consideration its constituents. As nowadays there are different approaches to studying the structure of concepts, the main of them

are analyzed and compared in the article. In particular, it discusses the approaches to the study of the concept structure suggested by linguists I.A. Karasyk, I.A. Sternin, Yu.S. Stepanov, V.V. Kolesov, G.G. Slyshkin. Based on the position that the concept as part of a conceptual system is expressed by semantic structures of different levels, all approaches provide multiple layered concept structure. Thus, such components as etymological, associative, notional and figurative were defined within the structure of the concept ARROGANCE. Each of these is described in more details in the article, with reference to the examples of verbal representation of the concept in the English language community. The etymological origin of the key representative of the concept has been traced. An approach to the study of associative field of concept structure have been suggested, as it requires more detailed research. The notional component has been determined, with the interpretation of the basic vocabulary definition. The semantic core and peripheral areas have been defined. This helps to reveal the peculiar characteristics of the concept that are common for the members of different language communities. Particular attention is drawn to the figurative component of concept structure. In particular, the examples of conceptual metaphors that implement the phenomenon of superiority in discourse have been suggested in the article. Historical level of the structure of concept ARROGANCE has been considered using examples of phraseology, which demonstrate the diachronic development of the notion of superiority. Based on the analysis of all elements of the concept the conclusions about the prospects for further research have been drawn.

Keywords: concept, linguocultural concept, structure of concept, conceptual metaphor, conceptual sphere

Ефимчук Г.О. Структура лингвокультурного концепта ARROGANCE в английском языке

Аннотация: В статье рассматривается структура лингвокультурного концепта ARROGANCE. Актуальность проблемы обосновывается необходимостью детального изучения концепта в английской концептуальной системе, что невозможно без учета его составляющих компонентов. Поскольку на сегодняшний день существуют различные подходы к определению структуры концептов, в статье упоминаются и сравниваются наиболее распространенные из них. В частности, рассматриваются подходы к изучению структуры концептов, предложенные лингвистами И.А. Карасиком, И.А. Стерниным, Ю.С. Степановым, В.В. Колесовым, Г.Г. Слышкиным. Основываясь на положении о том, что концепт как составляющая концептуальной системы выражается семантическими структурами различного уровня, все подходы позволяют выделить несколько слоев структуры концепта. В структуре концепта ARROGANCE, таким образом, было выделено этимологический, ассоциативный, понятийный, образный компоненты. Каждый из них описывается в статье более подробно, с обращением к примерам вербальной репрезентации концепта в английском языковом сообществе. Прослеживается этимологическое происхождение ключевого репрезентанта концепта. Предлагается подход к изучению ассоциативного поля концепта, который требует более детального исследования. Определяется понятийный компонент, причем приводится словарное толкование основной лексемы, а также выделяется семантическое ядро и периферийные зоны. Это помогает установить признаки концепта, которые являются общепринятыми для представителей разных языковых сообществ. Особое внимание обращается на образный компонент. В частности, приводятся примеры концептуальных метафор, которые реализуют явление превосходства в дискурсе. Исторический уровень структуры концепта ARROGANCE рассматривается с помощью примеров фразеологических единиц, в которых отражается диахроническое развитие понятия превосходства. На основе проведенного анализа всех составляющих структуры концепта ARROGANCE делаются выводы относительно дальнейших перспектив исследования.

Ключевые слова: концепт, лингвоконцепт, структура концепта, концептуальная метафора, концептосфера